

Wieringer Eiland Museum
Jan Lont

Klepel, februari 2022

Geen dovemansoren op Wieringen

Onze oproep in de Klepel van oktober 2021 om te helpen bij het digitaliseren en registreren van onze collectie in de Beeldbank was niet aan dovemansoren gericht.

Waar Mart en Paul tot oktober bezig waren om alle objecten mondigesmaat in te voeren in de Beeldbank, werken we nu met een enthousiaste groep van 9 mensen in hoog tempo aan de collectieregistratie.

Meteen al de eerste dagen na het verschijnen van de Klepel meldden zich nieuwe vrijwilligers om de objecten te fotograferen (welkom Gerda, Hanna en Cees) of om de beschrijvingen in te voeren in de Beeldbank van het ZCBS (welkom Fanja en Tineke), Geert meldde zich als vraagbaak voor het geval we van een stuk gereedschap of keukengerei geen idee hebben wat de onder- of de bovenkant is, of waar het voor gediend heeft. Het is prettig dat er nog voldoende oudgedienden zijn die dan tekst en uitleg kunnen geven bij halfvergeten voorwerpen van ons kostbare erfgoed. En kortgeleden verscheen Harry die meteen een berg professionele apparatuur naar de ruimte boven de bezoekersruimte sjoowde. Daar maken wij nu dankbaar gebruik van.

Er zijn nu vier fotografen actief om ervoor te zorgen dat de volledige collectie straks op de beeldbank is te zien. Zij geven bovendien aan de gefotografeerde voorwerpen een label en een korte beschrijving.

Daarna gaan die gegevens naar de mensen die alles daadwerkelijk invoeren in de Beeldbank.

Voor wie belangstelling heeft om deze werkzaamheden te volgen en om te zien dat wij veel meer in huis hebben dan wat er in de boerderij staat tentoongesteld, kan het misschien de moeite waard zijn om eens op de Beeldbank te kijken: klik via onze website bij 'Info Museum' op 'Beeldbank' (<https://www.beeldbankjanlont.nl/cgi-bin/objecten.pl>) en daarna op één van de thema's naar keuze.

Het zal nog jaren duren voor deze klus geklaard is, gezien de enorme hoeveelheid voorwerpen die ons museum rijk is, maar op deze voortvarende manier gaat het wel lukken om voor 2025 klaar te zijn.

PK

Wie weet het?

Kijk, hier is nu zo 'n voorwerp, waarvan we nog geen idee hebben wat het is of waarvoor het gediend heeft. Misschien moet het omgekeerd?

Museumstatus

Als bestuur van het Wieringer eilandmuseum Jan Lont zijn we de laatste maanden behoorlijk druk met het verwerven van de officiële museumstatus. Daarom moeten de statuten, daterend uit 1991 en al die jaren ongewijzigd gebleven, nu worden aangepast. Voor de goedkeuring van de per 17 december 2021 door Notariskantoor Welkers & Wegink aangepaste statuten zullen we de leden moeten raadplegen, overeenkomstig de oude statuten van 15 november 1991. Op 28 februari zal dan ook een ledenvergadering plaatsvinden, waarop de aangepaste statuten hopelijk door de leden goedgekeurd worden. Dan kan ook de concept-brief (geschreven door onze secretaris Paul von Wolzogen Kühr) uitgaan naar de Museumvereniging als uitgebreid antwoord op haar bemoedigende reactie op onze aanvraag. Deze brief moet uiterlijk 15 maart worden toegestuurd aan de Museumvereniging.

In de brief staan verhelderingen ten aanzien van onder meer ons Beleidsplan (2022-2026) en begrotingen en jaarrekeningen. Voorts wordt de zittingstermijn van het bestuur besproken, het Collectieplan en de collectieregistratie, het educatiebeleid en de wijze van opslag (in de Cloud van een eigen Google-account) van agenda's, notulen, jaarrekeningen en andere belangrijke documenten. Tenslotte wordt iets gezegd over de LAMO, dat is: de Leidraad Afstoting Museale Objecten, waarbij ons museum zich moet laten registreren in de Afstotings-database. Als objecten worden afgestoten (zeer zelden!) zal dat op die website worden gepubliceerd.

We zoeken groene vingers

In onze museumtuin, vlak naast de Donkerte Belevingsplek, worden al jaren allerhande groenten verbouwd als bietjes, wortelen, uien en prei, typische Wieringer boontjes, vergeten groenten als schorseneren en pastinaak en niet te vergeten kruiden als peterselie, selderie en wede dat gebruikt wordt als verfstof voor de schapenwol.

Het onderhoud van zo'n tuin vraagt veel kennis en zorg, maar op dit moment zijn er helaas te weinig mensen die dit werk met enige regelmaat op zich kunnen nemen. Daarom zijn we op zoek naar vrijwilligers die regelmatig in de museumtuin willen werken en het onderhoud ervan willen doen. Het gaat om een oppervlak van ongeveer 13 bij 7 meter.

Behalve de groentetuin is er naast de ingang van de boerderij nog een bloementuin van 8 bij 3 meter die extra zorg kan gebruiken. Daarin stonden vroeger bloemen en planten met op een bordje hun naam erbij. Het mooiste zou het zijn als deze tuin opnieuw wordt ingericht, het liefst met bloemen en planten die veel op Wieringen voorkomen en Wieringer namen hebben, zoals je kunt lezen in het gedicht *Grietjebuur* van August Pruijboom:

*Naast de goudjes sting een koeietong
Mit een paar bos figelette
Deer naast weer de kattedalia's
Die ze ieder jaar weer zette
Wat geneve de serenebòòm
Had ze 'n rangdje eeuwingleve
En de ongerste plank van het hek
Was mit steansekars omgeve
Op een klein bankje onger de muur
Naast de hòge zonnepitte
Deer zag je zeumerdags buurvrouw Griet
Den zò lekker loekem zitte*

Gereedschap is in voldoende mate aanwezig. Degene die deze taak op zich wil nemen kan dat min of meer zelfstandig doen, dus op momenten dat het hem of haar het beste uitkomt. Maandag is de gebruikelijke vrijwilligersochtend, dan beginnen we gezamenlijk om half tien met een bakkie en daarna gaan de meesten aan de slag met de verschillende werkzaamheden op het terrein van het museum.

Heb je er belangstelling voor om de moestuin of de bloementuin te onderhouden, stuur dan een mailtje naar info@museumjanlont.nl met je naam en adresgegevens, of bel bestuurslid Thea Awater, 06-23665242.

PK

De sterrenbeelden, te zien op onze Donkerte Belevingsplek

DONKERTE VAN DE WADDEN

Sterrenbeelden

Latijn:	Nederlands:	Latijn:	Nederlands:
Andromeda	Andromeda	Libra	Weegschaal
Aquila	Arend	Lynx	Lynx
Aries	Ram	Lyra	Lier
Auriga	Voerman	Monoceros	Eenhoorn
Bootes	Ossenhoeder	Ophiuchus	Slangendrager
Camelopardalis	Giraffe	Orion	Orion
Cancer	Kreeft	Pegasus	Pegasus
Canes Venatici	Wolk	Pisces	Vissen
Canis Major	Grote Hond	Polaris	Poolster
Canis Minor	Kleine Hond	Sagittarius	Boogschutter
Capricornus	Steenbok	Scorpius	Schorpioen
Cassiopeia	Cassiopeia	Scutum	Schild
Cetus	Walvis	Serpens Caput	Kop van de Slang
Coma Berenices	Hoofdhaar	Serpens Cauda	Staart van de Slang
Corona Borealis	Noorder Kroon	Sextans	Sextant
Corvus	Raaf	Taurus	Stier
Crater	Beker	Triangulum	Driehoek
Delphinus	Dolfijn	Ursa Major	Grote Beer
Draco	Draak	Ursa Minor	Kleine Beer
Equuleus	Veulen	Virgo	Maagd
Eridanus	Eridanus	Vulpecula	Vosje
Gemini	Tweelingen		
Hercules	Hercules		
Hydra	Waterslang		
Lacerta	Hagedis		
Leo	Leeuw		
Leo Minor	Kleine Leeuw		
Lepus	Haas		

Vanaf Stroe kun je sterren niet alleen helder aan de hemel, maar ook letterlijk aan je voeten vinden. Op de cirkelvormige vloer van de Donkerte Belevingsplek (dag en nacht bereikbaar) staat het sterrenstelsel afgebeeld. En hoe donkerder, hoe meer sterren je ziet. Met volle maan zie je daardoor juist net wat minder.

Afscheid Maria Koolen

Op 13 december hebben we in het bestuur afscheid genomen van Maria Koolen, die tien jaren drijvende kracht was achter de (de documentatie en systematisering van) de huidige kunstverzameling en kunstuitleen in ons museum. De eerste jaren samen met Henk Braad (die ervoor zorg droeg dat de Wieringer 'platte' kunst na de gemeentelijke herindeling van 2012 in ons museum terecht kwam), later met de Werkgroep Kunstuitleen als geheel. In 2017 kwam er een Collectie Beheersovereenkomst met de Gemeente Hollands Kroon tot stand. Sindsdien zijn er vele kunstwerken geregistreerd en gerestaureerd en werd de kunst getaxeerd. Daarnaast werd er een fraai depot voor de kunstwerken gemaakt in de bovenruimte van het bezoekerscentrum.

Maria heeft bovendien als voorzitter van de Werkgroep Thematentoonstellingen bijgedragen aan exposities over de 'Duitse Kroonprins' in 2013; 'Naar Skoel' over het onderwijs op Wieringen; 'Kunst kijken op Wieringen' in 2015, 'Onder de Hemelboender' in 2016 en 'De nieuwe Afsluitdijk' in 2017. Voorts was ze nauw betrokken bij '100 jaar Jungmann'. De rol van Maria is overgenomen door Marijke Beelen.

Varia

Een nieuw zomerseizoen!

We mogen gelukkig weer, en zodoende durven we het ook weer aan om eindelijk voorbij corona te denken en te kijken!

Op **zaterdag 2 april** vindt de opening van het zomerseizoen 2022 plaats. We denken aan een bescheiden, maar gezellige bijeenkomst waarop leden te zien zullen zijn in diverse Wieringse klederdracht uit de oude doos.

Op **zaterdag 24 april** zal er weer een taandag gehouden kunnen worden. Uiteraard zal er weer uitgebreid vis worden gebakken.

Op 14 mei zal de reizende thematentoonstelling 'Leer van Vis' worden geopend.

Nieuws van de spingroep

Elk winterseizoen komt de spingroep 4 á 5 keer bijeen. Het was afgelopen jaar wat moeilijker, maar zondag 6 februari kon het met de nodige restricties weer.

Er was een afspraak gemaakt om voor de knechtenkooi een warme wollen deken te maken. De ingang van dat slaapverblijf bevindt zich op de darsk (dorsgedeelte van de boerderij). Tijdens deze bijeenkomst waren de meegebrachte resultaten te bewonderen. Ieder had een wollen strook gemaakt van 15 centimeter breed. Alleen moesten die nu nog aan elkaar gezet worden. Een hele puzzel om die gebreide, gevilde, geweven en gehaakte delen in een aardige volgorde te leggen.

Drie deelnemers waren er nog niet bij, ze wachten het liever nog even af. Op de foto liggen de delen nog los op de tafel. Maar bij de eerstvolgende bijeenkomst kan de knecht lekker warm slapen.

Een nieuwe vraag bereikt de wolgroep diezelfde zondag: “Zouden jullie de koe van kleding willen voorzien?” De nieuwe tentoonstelling gaat namelijk over antieke textiel en zo’n aangeklede koe bij het hek zou best eens een middel kunnen zijn om bezoekers te trekken. In eerste instantie gaat het om een sjaal en een muts, maar een uierhouder, een rok, pootbeschermers en iets voor de staart zou ook best tot de mogelijkheden kunnen behoren! Nou, die sjaal komt er wel en er is goede hoop op meer, kan die koe ook lekker warm de wei in!

Resten wol gevraagd voor ‘Oude handwerken’

In het komende seizoen gaan we, **naast de visleer tentoonstelling**, een tentoonstelling maken **oude handwerk technieken, waarbij als decoratie daarbij** een heleboel wol gebruikt gaat worden. Vraag is, wie er nog resten wol heeft die niet worden gebruikt. Ons museum, en vooral Bea Horstman, is er heel blij mee als jullie dit aan het museum willen doneren.

Geschenken

Het zilveren vorkje met het wapen van Wieringen hebben we gekregen van mevr. Bets Komen uit Wognum. De vork is van haar moeder geweest. Maria Agatha Komen is geboren in 1910. Zij was tot in 1929 dienstmeisje bij de familie Bosker in Hippolytushoef, het gezin van Grietje Bosker. Het was een afscheidscadeau toen zij daar stopte met werken.

6

17 nieuwe leden (en meer?)

‘Het Wieringer Eilandmuseum Jan Lont heeft zich de laatste jaren ontwikkeld tot een dynamisch museum. Elk jaar is erin de boerderij een nieuwe tentoonstelling en ook in de bezoekersruimte staan regelmatig exposities. Op het terrein naast de boerderij is in 2021 een rijtuigloods gebouwd waarin historische voertuigen staan opgesteld, zoals de Wieringer brandspuit uit het begin van de 19e eeuw en de ambulancekar uit 1899. Naast de rijtuigloods is een verduisterde ruimte ingericht, waar je een korte film kunt bekijken die nachtelijk Wieringen mooi in beeld brengt. Achter in de tuin is er bovendien een Donkerteplek aangelegd, waar je 's nachts naar de sterrenhemel kunt kijken’.

Dit wervende tekstje stond een paar maanden geleden in de Klepel. **Er hebben zich daarop maar liefst 17 nieuwe leden aangemeld.** Een hoopgevend aantal!

Maar stiekem rekenen we natuurlijk wel op nog meer!

Om te proberen ons ledenbestand verder op te vijzelen gaan we bezoekers - na afloop van de rondleiding - vragen hoe zij het ervaren hebben. Is de reactie positief, dan vragen wij of ze lid willen worden. De inschrijfformulieren staan op de balie. Daarop staan de gegevens.

Maar het is natuurlijk ook mogelijk om info@museumjanlont.nl te mailen (met naam en adresgegevens) of bestuurslid Thea Awater te bellen, 06-23665242.

Het lidmaatschapsbedrag is bescheiden: slechts € 17,50 per jaar.

En wat krijgt u er niet al voor terug....

Zeegras

In vroeger eeuwen hadden Texelse en Wieringer vissers van zeegras vaak ruzie over het eigendom en het gebruik van de zeegrasvelden, die op de platen van de noordelijke Zuiderzee lagen. Omdat zeegras in de volksmond ook wel wier genoemd werd, namen veel Wieringers aan dat het zeegras vóór hun dorpen vanzelfsprekend van hen was. Want viste men een groot deel van het jaar op platvis, paling, haring, ansjovis en garnalen, van eind mei tot en met augustus stond de oogst en verwerking van zeegras bij de vissers jaarlijks op het programma.

Zeegras is een zaadplant die in zee leeft en heeft net als landplanten wortels en zaden. Het is dus geen wier. Er zijn twee soorten zeegras die groeien in Nederlandse wateren: groot en klein zeegras. In de noordelijke Zuiderzee kwamen tot 1932 uitgestrekte velden met zeegras voor. Dat waren de 'wierwaarden'. Vooral op Wieringen – toen nog een eiland – maar ook op andere Waddeneilanden, verdienden veel mensen een boterham met het oogsten en verhandelen van zeegras. Het werd veel gebruikt, bijvoorbeeld als vulling voor kussens en matrassen en als isolatiemateriaal achter plafonds. Een snufje zeealsem zorgde ervoor dat vlooiën vertrokken. Veel dijken langs de kusten van de Zuiderzee werden versterkt met gestapeld zeegras. Nu is het praktisch verdwenen. Walvisvaarders gebruikten balen zeegras als stopmiddel tegen lekken.

Wiervisserij

In die tijd maaide men de zeegrasvelden – in totaal meer dan vijftienduizend hectare - met zeisen en ook drijvend materiaal werd opgevist of langs de dijk omhooggetrokken. Eeuwenlang was de wiervisserij voor de bewoners van de waddenkust een belangrijke bron van inkomsten. Het binnengehaalde wier werd eerst kort gedroogd en vervolgens in zoetwatersloten gelegd om het zout uit te spoelen. Daarna moest het nog op weilanden te drogen worden gelegd voordat het bruikbaar was voor allerlei toepassingen. De wortelstokken en de onderste stukken van de bladscheuten zijn eetbaar, maar dat werd slechts in tijden van grote armoede gedaan. De oudste meldingen van wiervisserij dateren van omstreeks 1300.

Voor een wierdijk werd gedroogd wier samengeperst tot een harde massa, die een muur vormde aan de zee kant. Het wier werd geperst met een wierpers, waarna het in balen van ongeveer 50 kilo werd opgeslagen in een zogenaamde wierschuur. De verdeling van kavels waarop geoogst kon worden werd door de nationale overheid vanuit Wieringen geregeld. Er waren echter ook wierschuren te vinden op enkele Waddeneilanden en op andere plaatsen op het vasteland van Noord-Holland en Friesland. Zeegrasdijken waren niet sterk. Op veel punten zetten de mensen er daarom houten palen voor. Dat werkte goed, tot in de 18de eeuw deze palen op grote schaal werden aangetast door de paalworm, een tweekleppig weekdier uit Azië dat boorgangen in hout maakt. Vanaf dat moment moest men de dijken versterken met zand, klei en zwerfkeien.

Infectie

Reeds in 1929 kreeg het robuust groot zeegras te maken met een infectieziekte, langs alle kusten van de Atlantische Oceaan, zowel aan de West-Europese als aan de Noord-Amerikaanse kant. Deze werd waarschijnlijk veroorzaakt door de schimmel *Labyrinthula zosterae*, die zowel de bladeren als de

wortelknolletjes kan aantasten. Anderen stellen dat dit ook gebeurde als gevolg van vervuiling en de aanleg van de Afsluitdijk in 1932. Ziekten weten altijd heftig toe te slaan als organismen verzwakt zijn. Na 1932 was het voorgoed voorbij met de wieroogst. De wierziekte trof een jaar eerder vrijwel alle velden groot zeegras. De flexibele smalbladige, in de getijdenzone levende vorm van groot zeegras, bleef grotendeels van wierziekte verschoond en op klein zeegras had de epidemie geen vat.

In de loop van de jaren '40 van de vorige eeuw begon groot zeegras zich in het buitenland van de epidemie te herstellen. In de Nederlandse Waddenzee gebeurde dat niet. De oppervlakte aan zeegras in de Nederlandse Waddenzee was nog geen vierkante kilometer in totaal. Groot zeegras was alleen te vinden in het havengebied van West-Terschelling en op de zandplaten Hond en Paap in het Eemsmondgebied. Klein zeegras kwam voor bij Terschelling en op drie plaatsen langs de Groningse kust. Eind 1996 kwam hier verandering in toen langs de Groningse kust, tussen Lauwersoog en de Eemshaven, weer groot zeegras werd aangetroffen.

Experimenten

In het Duitse en Deense Waddengebied groeit de plant nog wel. Vanaf 2011 begonnen Nederlandse wetenschappers zaad uit Duitsland te halen om te experimenteren bij Griend. Eerder werd al enig succes geboekt met het inspuiten van het zaad in de bodem met een soort kit-pistool en de bewerking van zaad met kopersulfaat. Een proef met het aanplanten van zeegras in de Waddenzee verliep in 2020 onverwacht succesvol. Wetenschappers spreken van een doorbraak, omdat de planten zich spontaan verspreiden tot ver buiten het proefvlak bij Griend, tussen Harlingen, Vlieland en Terschelling. Maar in het afgelopen jaar ging het ineens echt snel. In het voorjaar bleek de plant zich spontaan te hebben uitgezaaid tot een gebied van 100 hectare, nu is het ruim 170 hectare groot. Er groeien nu zo'n 100.000 duizend planten bij Griend en daarmee is het veruit het grootste zeegrasveld in het Nederlandse deel van de Waddenzee.

Komt het zeegras terug dan krijgen alikruiken, vlokreeftjes, zeepissebedden en garnalen meer kans, doordat het zeegras algen aantrekt waar zij zich mee voeden. Smienten, rotganzen, knobbelzwanen en meerkoeten begrazen het zeegras. Door het verdwijnen van de grote zeegrasvelden zijn veel van deze vogels aan de andere kant van de dijk, op het boerengrasland gaan foerageren. Het natuurlijk ecosysteem krijgt dan meer kans om terug te keren. Omdat zeegras sediment vasthoudt helpt het de kust te beschermen.

Smal- en breedbladig

Behalve de lengte en breedte van het blad is ook de groeiplaats van groot en klein zeegras verschillend. De bladeren van klein zeegras (*Zostera noltii*) zijn tenger en worden niet langer dan 25 cm. Het groeit in de zone tussen hoog- en laagwater. Klein zeegras groeit tegen kwelders aan samen met zeekraal. De bladeren van groot zeegras (*Zostera marina*) kunnen tot 1 meter lang worden en 0,5 cm breed. Er zijn twee vormen. De smalbladige, flexibele vorm groeit in het diepere deel van de getijdenzone – tussen de laag- en hoogwaterlijn – en is maar eenjarig. De robuuste vorm van groot zeegras groeit dieper vanaf de laagwaterlijn. Deze vorm is meerjarig en staat hooguit maar heel kort droog tijdens laagwater. Het robuuste groot zeegras is de soort die last had van de wierziekte en verdwenen is uit de Waddenzee. Het is ook dit zeegras dat zo belangrijk was voor de wierindustrie. Er is ook een verschil te zien tussen robuust groot zeegras en de flexibele vorm. [Het] staat rechtop in het water. Ook wanneer het droog staat, zie je dat het onderste deel rechtop staat.

Als er na een storm veel wier aanspoelde was het voor de bewoners vaak enkele dagen doorbuffelen: van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat werd bij de goede (oosten)wind alles in het werk gesteld om het wier te oogsten. In Museum Kaap Skil in Oudeschild is een wierschuur te zien in oorspronkelijke staat. De schuur werd rond het jaar 1900 gebouwd. Een wierschuur is een groot houten pakhuis met zwart geteerde planken. Op Wieringen stond rond 1900 meer dan een dozijn wierschuren. [In het buitenmuseum in Enkhuizen is een originele wierschuur van Wieringen te zien, hb]

(Oorspronkelijke titel: Texelse Bronnen - Winterse zeegrasmatrassen, door René Zanderink, bioloog-journalist en organisator van culinaire trips, in: Texelse Media, 6 Januari 2022, ingekort)